

Acta Academiae Beregsasiensis

2017

ISSN 2310-1954

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

Acta Academiae Beregsasiensis

Науковий вісник

Том XVI

Берегово–Ужгород
2017

УДК 001.2
А – 19

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20186-9986Р від 18.07.2013 р.

„Acta Academiae Beregsasiensis” засновано у 2000 році
та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці II

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II
(протокол № 5 від 28.08.2017 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

кандидат педагогічних наук І. Орос

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

<i>А.Бочкор</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>В.Брензович</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>Ю.Чотарі</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>С.Черничко</i>	<i>доктор філологічних наук (заст. гол. ред.)</i>
<i>М.Контра</i>	<i>доктор філологічних наук</i>
<i>О.Кордонець</i>	<i>кандидат філологічних наук</i>
<i>І.Ковтюк</i>	<i>кандидат філологічних наук</i>
<i>Н.Лисенко</i>	<i>доктор педагогічних наук</i>
<i>М.Леврини</i>	<i>кандидат педагогічних наук</i>
<i>Л.Макаренко</i>	<i>доктор педагогічних наук</i>
<i>І.Мандрик</i>	<i>доктор історичних наук</i>
<i>І.Пенцикофер</i>	<i>кандидат філологічних наук (відповідальний редактор)</i>
<i>І.Самборовські-Нодь</i>	<i>кандидат історичних наук</i>
<i>І.Силадій</i>	<i>кандидат педагогічних наук (відповідальний секретар)</i>
<i>М.Сюсько</i>	<i>доктор філологічних наук (заст. гол. ред.)</i>
<i>А.Золтан</i>	<i>доктор філологічних наук</i>

А-19 **Acta Academiae Beregsasiensis 2017:** науковий вісник / Міністерство освіти і науки України, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II; гол. ред.: *І.Орос.* – Ужгород: Вид-во ТОВ «РІК-У», 2017. – Том XVI. – 248 с.

У науковому віснику „Acta Academiae Beregsasiensis” Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II розглядаються актуальні питання наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів навчальних закладів та співробітників наукових установ не лише України, але і зарубіжних країн.

УДК 001.2

ISSN 2310-1954
ISBN 978-617-7404-64-3

© Автори статей, 2017
© Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II, 2017

ISSN 2310-1954

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

Acta Academiae Beregsasiensis

Tudományos folyóirat

XVI. évfolyam

Beregszász–Ungvár
2017

УДК 001.2
А – 19

Nyomatott tömegtájékoztatási eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20186-9986P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2013.07.18-án

Az *Acta Academiae Beregsiensis* 2000-ben lett alapítva, és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg

Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2017.08.28., 5. számú jegyzőkönyv)

FŐSZERKESZTŐ:
dr. Orosz Ildikó

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

dr. Bocskor A.
dr. Brenzovics L.
dr. Csatáry Gy.
dr. Csernicskó I. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Kontra M.
dr. Kordonec O.
dr. Kótyuk I.
dr. Makarenko L.
dr. Mandrik I.
dr. Liszenko N.
dr. Lőrinc M.
dr. Penckófer J. (felelős szerkesztő)
dr. Szamorovszkyné Nagy I.
dr. Szilagyij I., (felelős titkár)
dr. Szjuszko M. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Zoltán A.

KORREKTÚRA:

G. Varcaba I., Lőrinc M., Kordonec O.

TÖRDELÉS:

Tótin V.

A szerkesztőbizottság címe:
90202 Beregszász, Kossuth tér 6.,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola
Tel.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© A szerzők, 2017
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola, 2017

ISSN 2310-1954

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
FERENC RÁKÓCZI II. TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN INSTITUTE

Acta Academiae Beregsasiensis

Research Journal

Volume XVI

Berehovo-Uzhhorod
2017

УДК 001.2
А – 19

Certificate of State Registration of Printed Mass Media, Series KB № 20186-9986P,
Issued by the State Registration Service of Ukraine, December 20th, 2013

The journal „Acta Academiae Beregsasiensis” was established in 2000 and is published by the
Publishing Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

Recommended to publication by the Scientific Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, record № 5 from August 28, 2017

EDITOR-IN-CHIEF:

dr. I. Orosz

EDITORIAL BOARD:

dr. Bocskor A.
dr. Brenzovics L.
dr. Csatáry Gy.
dr. Cserniczkó I. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Kontra M.
dr. Kordonec O.
dr. Kótyuk I.
dr. Makarenko L.
dr. Mandrik I.
dr. Liszenko N.
dr. Lőrincz M.
dr. Penckőfer J. (Editor of the issue)
dr. Szamborovszkyné Nagy I.
dr. Szilagyij I. (secretary)
dr. Szjuszko M. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Zoltán A.

PROOF-READING:

G. Varcaba I., Lőrincz M., Kordonec O.

MAKEUP:

Tótin V.

The address of editorial board:
Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute
Kossuth square, 6.
90202 Berehove, Ukraine
Tel.: (380-3141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© Authors, 2017
© Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, 2017

Зміст

СЕВЛЕШ НОРА: Нові погляди і висновки... Лучіан Боія: <i>Переможені і переможці. Переосмислення Першої світової війни</i>	15

ПОПЕЙ АРПАД: Вибори до Союму на Закарпатті у лютому 1939 року. Штрихи до історії виборів Союму Карпатської України.....	21
ВАРГА РОБЕРТ: Шпигуни і особи, що підозрювалися в шпигунстві, на території Ужанського комітату під час воєнних дій 1914-1915 рр.	42
ПНТЕР ЗОЛТАН АРПАД: Солдати з Корцога на захисті Північної Трансильванії та Закарпаття під час Другої світової війни	63
Б. ШТЕНГЕ ЧОБО: Дерев'яний хрест над Косівською Полянною – трагедія лейтенанта-льотчика Калмана Домбі.....	75
ІЛЛЕШФОЛВІ ПЕТЕР: „...Гармата лунала поруч...” – воєнний щоденник прапорщика у запасі др. Імре Бодора, 1944-45	85
ЧОТАРІ ЮРІЙ: З історії Угочанського комітатського архіву.....	116

КІШНЕ БЕРНГАРТ РЕНАТА, КРІГЕЛ ЖОФІЯ: Креативне тлумачення ролі у метафоричному мисленні майбутніх педагогів.....	126
ФУРЧО ЛАУРА, КІШНЕ БЕРНГАРТ РЕНАТА, МОДЬОР АГНЕСЬ, ШІНКО АННАМАРІЯ, САСКО РІТА: Ставлення педагогів до он-лайн освіти.....	137
БОКОТЕЙ ЛІАННА: Формування естетичної культури підростаючого покоління.....	154
ГУСТІ ІЛОНА: Роль рівня володіння мовою вчителями при викладанні англійської мови в закарпатських школах з угорською мовою навчання в Україні.....	162
КАЧУР АННАМАРІЯ: Рівень знань з англійської мови учнів шостих класів м. Берегова та їх ставлення до вивчення іноземних мов	173

ДУДИЧ ЛАКАТОШ КАТЕРИНА, ТОВТ ПЕТЕР: Відомості про великодоброньський діалект ...	185
ДНІСТРІАНСЬКИЙ МИРОСЛАВ: Топонімія Українських Карпат як джерело дослідження процесів заселення.....	191
АБОНІ АНДРЕЯ ТІМЕЯ: Дослідження німецьких запозичень на конкретному словниковому матеріалі.....	199

Шютев Давід: Аналіз консолідованої фінансової звітності і прибутковості
угорських дисконтних магазинів та гіпермаркетів 212

Шшко Котолін: Cuius regio ejus religio? Свобода віросповідання в Туреччині 227

Брензович Маріанна: „... З одного боку жарг, з іншого – цілком серйозно”
Роберто Боланьо: „2666” 242

Tartalom

SZŐLŐSI NÓRA: Új szemlélet, új konklúziók... Lucian Boia: <i>Vesztesek és győztesek. Az első világháború újraértelmezése</i>	15
---	----

POPÉLY ÁRPÁD: Szojmválasztás Kárpátalján 1939 februárjában. Adalékok a kárpátukrán sojjm megválasztásának történetéhez.....	21
--	----

VARGA RÓBERT: Kémek és kémgyanus személyek Ung vármegye hadművelési területén 1914–1915 között.....	42
--	----

PINTÉR ZOLTÁN ÁRPÁD: Karcagi honvédek Észak-Erdély és Kárpátalja védelmében a II. világháború idején.....	63
--	----

B. STENGE CSABA: Fakereszt a Gyil Bozsenin, Kaszómező felett – Domby Kálmán repülő főhadnagy tragédiája.....	75
---	----

ILLÉSFALVI PÉTER: „...közelről döngött az ágyú...” – dr. Bodor Imre tartalékos zászlós háborús naplója, 1944–1945.....	85
---	----

CSATÁRY GYÖRGY: Ugocsa vármegye levéltárának történetéből.....	116
---	-----

KISNÉ BERNHARDT RENÁTA, KRIEGEL ZSÓFIA: Kreatív szerepértelmezés a pedagógusjelöltek metaforáiban.....	126
---	-----

FURCSA LAURA, KISNÉ BERNHARDT RENÁTA, MAGYAR ÁGNES, SINKA ANNAMÁRIA, SZASZKÓ RITA: Pedagógusok véleménye az online képzésről.....	137
--	-----

BOKOTEI LIANNA: Az esztétika kultúra kialakulása a felnövekvő generációban.....	154
--	-----

HUSZTI ILONA: A tanárok nyelvtudásának szerepe az angol nyelvtanításban a kárpátaljai magyar iskolákban.....	162
---	-----

KACSUR ANNAMÁRIA: Beregszászi hatodikosok angol nyelvtudásszintje és nyelvtanulási attitűdjei (esettanulmány).....	173
---	-----

DUDICS LAKATOS KATALIN, TÓTH PÉTER: A nagydobronyi nyelvjárásról.....	185
--	-----

DNYISZTRJANSZKIJ MIROSZLAV: Az Ukrán-Kárpátok toponimiája mint a benépesülési folyamatok vizsgálatának forrása.....	191
--	-----

ABONYI ANDREA TÍMEA: Német jövevényszavak vizsgálata egy hiánypótló szótár
tükrében199

SÜTŐ DÁVID: Magyarországi diszkontok és hipermarketek összevont pénzügyi
kimutatásainak vizsgálata és jövedelmezőségi elemzése212

SISKA KATALIN: Cujus regio ejus religio? A vallásszabadság esete Törökországgal.....227

Brenzovics Marianna: „...egyrészt vicc, másrészt teljesen komoly”
Roberto Bolaño: 2666.....242

Contents

NÓRA SZÓLÓSI: A new approach, new conclusions... Lucian Boia: <i>First World War. Controversies, paradoxes, reinterpretations</i>	15
--	----

ÁRPÁD POPÉLY: Elections to the Soim in Transcarpathia in February 1939. On the History of the Elections to the Carpatho-Ukrainian Soim.....	21
--	----

RÓBERT VARGA: Spies and Suspects in the Military Operation of Ung County between 1914 and 1915.....	42
--	----

ZOLTÁN ÁRPÁD PINTÉR: Armed Forces of Karcag in the Protection of Northern Transylvania and Transcarpathia during World War II.....	63
---	----

CSABA B. STENGE: Wooden Cross at Gyil Bozseni over Kaszómező – the Tragedy of First Lieutenant Kálmán Domby	75
--	----

PÉTER ILLÉSFALVI: "... the Cannon Thundered ..." – dr. Imre Bodor Reserve Soldier's War Record of 1944–1945.....	85
---	----

GYÖRGY CSATÁRY: From the History of the Archive of Ugocsa County.....	116
--	-----

RENÁTA KISNÉ BERNHARDT, ZSÓFIA KRIEGEL: Creative role interpretation in teacher candidates' metaphors.....	126
---	-----

LAURA FURCSA, RENÁTA KISNÉ BERNHARDT, ÁGNES MAGYAR, ANNAMÁRIA SINKA, RITA SZASZKÓ: Teachers' Beliefs on Online Education.....	137
--	-----

LIANNA BOKOTEI: The Formation of Aesthetic Culture in the Younger Generation	154
---	-----

ILONA HUSZTI: The role of teachers' language proficiency in teaching English in the Transcarpathian Hungarian schools in Ukraine.....	162
--	-----

ANNAMÁRIA KACSUR: English proficiency and language learning attitudes of Beregszász 6th graders: A case study.....	173
---	-----

KATALIN DUDICS LAKATOS, PÉTER TÓTH: About the Nagydobrony dialect.....	185
---	-----

MIROSLAV DNISTRYANSKY: Toponymy of the Ukrainian Carpathians as a Source of Settlement Processes Research	191
--	-----

TÍMEA ANDREA ABONYI: Research on German Borrowings on the Basis of one
Revised Dictionary..... 199

DÁVID SŰTŐ: Investigation of the Consolidated Financial Statements and Profitability
Analysis of Hungarian Discounts and Hypermarkets.....212

KATALIN SISKA: Cujus regio ejus religio? The case of freedom of religion in Turkey....227

MARIANNA BRENZOVICS: "... Mocking and Serious at the Same Time"
Roberto Bolaño: 2666.....242

A nagydobronyi nyelvjárásról

Rezümé: A tanulmány a kárpátaljai nyelvjárásziget-
tel, Nagydobronnyal foglal-
kozik. Településtörténeti,
nyelvtörténeti adatokra ala-
pozva állapítja meg, hogy a
település nyelvjárása a keleti
palóccal mutat szorosabb
kapcsolatot. A dolgozat
második része azokat a szociolingvisztikai kutatásokat
mutatja be, amelyek az el-
múlt időszakban a település
nyelvhasználatát érintették.

Резюме. У статті висвітлено осно-
вні особливості мовного ланд-
шафту Закарпаття, зокрема вели-
кодоброньського. Із залученням
мовно-історичних даних, а також
фактів з історії населеного пункту,
зроблено спробу довести гіпотезу
про те, що діалект Великої Добро-
ни має схожість зі східно-палоцьким
наріччям. У другій частині публіка-
ції представлені соціолінгвістичні
дослідження, які мали стосунок до
вживання мови у населеному пунк-
ті протягом останнього часу.

Abstract. The subject of the
study is the Sub-Carpathian di-
alect enclave of Nagydobrony.
Based on the settlement's his-
tory and linguistic background
the study establishes that the
dialect of the settlement shows
a tight connection to the East-
ern Palóc dialect. The second
part of the study presents the
overview of social linguistic
research concerning the lan-
guage use of the settlement in
the past period.

1) Nagydobronyt a kutatók a nyelvjárászigetek között tartják számon (l. Horváth 1976: 54–55; Balogh 1991; Juhász 2001: 294). Környezetétől eltérő nyelvi sajátosságai nyilván már Herman Ottónak is feltűntek, amikor 1885–86 telén a népi halászat tanulmányozása céljából felkereste a helységet. Nem sokkal később Lehoczky Tivadar Nagydobronyt a palóc nyelvjárásokkal hozza kapcsolatba: „Nagy-Dobrony magyar község, termékeny lapályos határral. Lakosai, kik nagy részt reformátusok, úgy saját-szerű viseletükkel, mint palóczos nyelvjárásukkal egészen elütnek Beregmegeye többi magyarságától” (1900/2014: 429). A település palócos sajátosságaira később Törös Béla (1910: 4), Horváth Katalin (1976: 55) és Balogh Lajos is felfigyel (1991). Balogh Palócok a Kárpátalján? c. tanulmányában megjegyzi, hogy „nagyon óvatos előrejel-zésként megkockáztathatjuk, hogy talán inkább a keleti, borsodi palóccal mutat szá-mottevőbb azonosságot Nagydobrony nyelvjárása” (1991: 66).

Móricz Kálmán *Nagydobrony* c. falumonográfiájában a helyi családnevek viz-sgálata alapján megállapítja, hogy az 1715. évi első országos összeírás nagydobronyi adatai között, valamint a falu 1775. évi urbáriumában többnyire ugyanazok a csa-ládnevek gyakoriak, mint napjainkban is. „1775 óta a névanyag nem változott lé-nyegesen, [...] sőt ez az állandóság kisebb fenntartásokkal egészen a XVII. század derekáig visszavezethető. Ily módon tehát kizárható egy XVII. vagy XVIII. század-beli lakosságcsere, mely a palócok megjelenését magyarázná. Ha pedig a népesség

* PhD, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológiai Tanszék, Magyar Tanszéki Cso-
port. * Кафедра філології, Наукова-методична комісія угорської філології Закарпатського
угорського інституту ім.Ф. Ракоці ІІ. * Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute.

** PhD, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Savaria Egyetemi Központ. ** Науковий центр Саварія
Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша. ** Eötvös Loránd University, Savaria Campus.

összetételében három-négy évszázada nem következett be érdemi változás, ez azt jelenti, hogy az évezred első felére kell datálnunk a palóc népességből való kiválás időpontját” (2016: 298).

Móricz felveti, hogy a palóc származtatás mellett „számolni kell a másik, eddig figyelmen kívül hagyott lehetőséggel: hogy tudniillik a nagydobronyaiaknak semmi közük a palócokhoz, hanem a hasonlóságra utaló jelek, amelyek a palóc rokonság gondolatát sugallták, valójában archaizmusok, a honfoglalás idejéből megőrzött s történetesen a palócoknál is fennmaradt, rájuk is jellemző sajátosságok” (i. h. 303).

Henkey Gyula antropológus 1993 őszén végzett vizsgálatot a településen, melynek során 117 őslakos és 9 bevándorolt adatait rögzítette. Eredményei azt mutatják, hogy bár „a nagydobronyi férfiak és nők egyaránt közel állnak a medvesaljai és Hanva környéki palócokhoz, de ez a közelség mindazon magyar népeiségekkel is kimutatható, melyek elkerülték az oszmán-török hódoltságot vagy az csak 20-30 évig tartott” (1994: 58).

A kérdéssel legutóbb e tanulmány egyik szerzője, Tóth Péter foglalkozott a szombathelyi VI. Dialektológiai Szimpozionon. Tóth Péter kutatásába Beregrákost és Kajdanót is bevonta, ahol szintén talált palócos tájnyelvi sajátosságokat. Balogh Lajoshoz hasonlóan Nagydobrony nyelvjárását a keleti palóccal hozza kapcsolatba. A palócos jelenségek mögött tehát ő is településtörténeti okokat valószínűsít.

2) A palóc nyelvjárások egyik legjellegzetesebb sajátága az illabiális *á*-zás. E jelenség megőrzött régisége a palóc nyelvjárásoknak, itt ugyanis a nyelvtörténet folyamán elmaradt az *á* > *al* labializálódás. Horger Antal A magyar nyelvjárások c. könyvében írja: „A palóc nyj.-oknak e sajátóságát a laikusok rendszeren »tótos«-nak tartják, vagyis tót hatásnak tulajdonítják, a bácsm.-i községekét pedig szerb hatásnak, de ez egészen téves felfogás, mert éppen ellenkezőleg: napjainkig megőrzött ősrégi magyar sajátóság” (1934: 78).

Balogh Lajos e jelenség állapotáról Nagydobronyban a következőket jegyezte fel: „Azok körében, akik még beszélnek az archaikus nyelvjárást, valóban eléggé általános az illabiális *á* használata. Ez hangszínében, realizációjában megegyezik a palóc ajakkerekítés nélküli *á*-val [...]. Előfordul természetesen labiálisabb ejtémód is” (1991: 64). Az *á*-zás napjainkban is élő tájnyelvi jelenség a faluban: *áz, bāgoj, hāmār, hārāng, hāzā, hintā, kāpu, mágā, mālom, nāgy, pālācsintā, pāp, rāgād, ugāt, vākjuk* 'vakablak', *vān, vāstāg* stb.

A palóc nyelvjárás területén a köznyelvi *a* helyén az *l* kiesése vagy időtartamcsere folytán *ā* jelentkezik: *āsó, ārà* (MNyA. 700, 746). Balassa József 1891-ben kettőshangzós alakokat említ: *sz^oóma, óma* stb. (1891: 82–84, 89). Nagydobronyban a hosszú labiális (esetleg kettőshangzós) változatok az *l, r, j* előtt is megfigyelhetők, itt ugyanis e mássalhangzók nyújtó hatása erős, ami valószínűleg a környező nyelvjárások hatásának tudható be. Példák: *ālmā, bārñā, szālmā, szārka, vārjú* stb. (vö. Móricz 2016: 239).

A palóc nyelvjárások másik közismert tulajdonsága a köznyelvi *á* helyén ejtett labiális realizációk: *ā, ā, ā, ó, ó*. Keleti palóc településeken kettőshangzók is

megfigyelhetők (áo, ā^o stb.). Az á és az á leginkább a palóc nyelvjáróterület szélein és a palóc szigeteken jellemző.

A palóc nyelvjáróterületen az ā és az á elterjedése nagyrészt fedi egymást. A két jelenség tehát függvénye egymásnak. Kivételt csupán a Hernád völgyének egy kis része (Encs, Hernádkércs) jelent, ahol nincs ā az á mellett, itt azonban az á-zás is ingadozó (Benkő 1956: 84).

Az á realizációi között Nagydobronyban aránylag ritkábbak is fellelhetők: *kánáol, stáongli, száocsirá* 'hosszú nyelvű keretre erősített halfogó eszköz, szák', *hā^ont, himbā^oló^oznák, mā^omā^oma^o*, *Mārijá, māsik, szālítani, vāg, mājus, református* stb. Az á kettőshangzós realizációi a palóc nyelvjáróterületen belül csupán keleti palóc településekre jellemzőek, például Szuhogyra, Sajókazára, Trizsre és Tornagörgöre. A nagydobronyi nyelvjárás tehát e tekintetben a keleti palóccal mutat szorosabb kapcsolatot.

3) A '90-es évek második felében indultak meg azok a kutatások, amelyek már szociolingvisztikai megközelítésből, azaz a társadalmi szempontokat, körülményeket is figyelembe véve vizsgálták a nyelvhasználatot. A határok megnyitásával a nyelvészek figyelme is szélesebb körben irányulhatott a határon túli területek felé.

Az első ilyen átfogó felmérés eredményeként született meg 1998-ban Csernicskó István *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)* című műve, amiből képet kaphatunk a terület politikai, gazdasági, s ezzel összefüggésben nyelvi helyzetéről (1998).

2000-ben pedig Iskola 2000 néven 675 érettségi előtt álló tanuló nyelvhasználatát vizsgálták kérdőíves felmérés keretén belül (Beregszászi–Márku 2003: 179–2007). Ebben a vizsgálatban természetesen a nagydobronyi iskolások is (32 fő) részt vettek. Teljesítményüket a teljes mintához viszonyítva elemzi Csernicskó István *Válóban különleges-e a (fiatal) nagydobronyiak nyelvjárása?* című előadásában (2004: 126–129). Arra a következtetésre jutott, hogy bár nyelvhasználatuk jelentősen eltér a környező nyelvjárásoktól, írásban, iskolai felmérés során nem mutatkozik lényeges különbség más iskolák tanulóihoz viszonyítva.

A szociolingvisztika térhódításával más tudományágak módszerei is beszivárogtak, mintegy megtermékenyítették a nyelvtudományt, azon belül a dialektológiát is. Világossá vált, hogy a pszichológiából már jóval korábban megismert attitűdnek, viszonyulásnak jelentős szerepe van az egyén, s a közösség nyelvhasználatának alakulásában. Hiszen ami tetszik, pozitívan viszonyulunk hozzá, használjuk, ezáltal széles körű elismertség, presztízs kapcsolódik hozzá, amiről nincs jó véleményünk, kerüljük, stigmatizáljuk. S ez fordítva is érvényes. Amiről úgy gondoljuk, hogy a társadalomban elismert, ahhoz igyekszünk igazodni, aminek pedig negatív megítélését érezzük, igyekszünk kerülni. Számos felmérés bizonyította, s mi magunk is megfigyelhetjük, érezhetjük, hogy magyar nyelvterületen a nyelvjárások megítélése cseppet sem kedvező. Sok olyan tévhit, előítélet él, s terjed még ma is a nyelvjárásról beszélőkkel kapcsolatban, aminek tudományos alapja egyáltalán nincs. Kárpátaljai embert arról kérdezve, mi a nyelvjárás, kik beszélnek tájszóval, sokszor kapjuk

azt a választ, hogy tájszólás az, ahogy Dobronyban beszélnek, illetve a dobronyiai beszélnek tájszólással. Egy 2002-ben készült nyelvhasználatot is érintő interjú során azonban egy nagydobronyi hölgy a következőket mondta: „... *mondjuk Rákoson igen áá betűsen beszélnek. (...) Hát a dobronyiaiak, mit tudom én, más nem tájszólással, hanem csak olyan egyszerűen. De azoknak van tájszólása.*” (Csernicskó–Márku 2007: 230).

Az ehhez hasonló megnyilvánulásokra már a hatvanas években is felfigyeltek a dialektológusok gyűjtéseik során: az emberek a saját környezetük beszédét helyesnek, irodalminak mondják, s a szemükben alacsonyabb presztízsű változatot másoknak tulajdonítják (Imre 1963: 279–283). Nagydobronyi fiatalok ezt meg is fogalmazták: „*ha elmégy valahova és a te településed nyelvét megszoktad, más nem. Ezt ők tájszólásnak nevezik*”, „(Nyelvjárásnak nevezzük) *Azt mikor nem úgy beszélnek, mint mi*”.

A Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület értékfeltáró gyűjtése során az adatközlőket saját lakóhelyük nyelvhasználati jellegzetességeiről is kérdezték. A legtöbb nagydobronyi válaszadó példákat hozott fel a helyi beszéd szemléltetésére: „*huzi, voni*” (ez az igei személyrag illeszkedésének hiánya), „*á betűsen beszélünk*”, „*ott la, itt la*”. Egy nyugdíjas nő a következőket mondta: „*hiába helyesen írunk, de ha egymás között parasztoson beszélünk... Hadd hallgassák!*”.

Disszertációmban kárpátaljai iskolások nyelvi tudatát vizsgáltam, különös tekintettel a nyelvjárás attitűdjükre. 2006 és 2008 között 1490 kilencedikes és érettségi előtt álló fiatal töltötte ki a témával kapcsolatos kérdőívet (Lakatos 2010). Az adatokból kiderül, hogy a vizsgált csoport körében nincs nagy elismertsége a nyelvjárásoknak, igyekeznek elhatárolódni a tanulók ettől a változattól. De érvényes-e ez a 93 nagydobronyi tanulóra is? A következőkben néhány kérdés eredményeiből szemezgetve azt kívánom szemléltetni, hogyan nyilatkoznak a nyelvjárásokról, környezetük, illetve saját nyelvhasználatukról egy nyelvjárásziget fiataljai.

68,8%-uk vallja azt, hogy érzel különbséget saját lakóhelye és a szomszéd település beszéde között. A nem nagydobronyi tanulóknak 53,8%-a jelölte ezt a választ a kérdőíves felmérés során. Ez statisztikailag is lényeges különbség.

Amikor azt kérdeztem adatközlőimtől, hogy Saját településük magyar beszéde szép, csúnya vagy olyan, mint más magyarul beszélőké, mind a nagydobronyiaiak, mind a más településről származó fiatalok nagy arányban jelölték a semlegesebb, olyan, mint más magyarul beszélőké választ. (53,8%, 48,3%). De csupán 38,7%-uk bízik abban, hogy 30 év múlva is így fognak beszélni náluk. Ez az arány nem tér el a teljes mintától, azonban nem utalnak pozitív attitűdre sem.

Lényeges viszont a különbség a két csoport válaszainak alakulása között a Előfordult, hogy gúnyoltak beszéded miatt? kérdés kapcsán. Azt feltételezhetnénk, hogy az északkeleti nyelvjárás régióban kirívó jegyeket használó fiatalok többször kerülhettek kellemetlen helyzetbe beszédük miatt, de saját bevallásuk szerint ez nem így van. Míg a nem nagydobronyiaknak 24,1%-át gúnyolták már beszéde kapcsán,

a dobronyiaknak csupán 11,8%-a jelölte az igen választ. A következő eseteket írták le: „*Igen, mert azt mondták, hogy nem nyitom ki rendesen a szám, meg hogy tanuljak meg beszélni.*”, „*Hát, hogy paraszt falusi beszéddel beszélek.*”, „*Az úgy volt, hogy Magyarországon voltam és kigúnyoltak, mert dobronyiasan beszéltem.*”

Nagy részük (72%) azt mondja, hogy lakóhelyükön beszélnek nyelvjárásban (a nem nagydobronyiak közül az adatközlőknek csupán 52,8%-a nyilatkozott így), de csak 33,3%-uk vallja azt, hogy ő maga beszél nyelvjárásban. Ez jelentheti azt, hogy nem kívánnak azonosulni lakóhelyük nyelvhasználatával, elhatárolódnak tőle, de valószínűbb, hogy megpróbálták megfelelni egy általuk feltételezett elvárásnak. Iskolában, egy tanórán kitöltött nyelvhasználati kérdőívben úgy érezhették, jobb, ha ők nem beszélnek nyelvjárásban. Hiszen ahogy megfogalmazták: „*Nyelvjárásnak nevezzük azt a beszédet, amelyet már eléggé régen nem használunk.*”, „*A tájszólás az amikor mások nem helyesen mondják a szavakat.*”, „*Szerintem azt mikor a helyes szót nem megfelelő hangsúllyal ejtik vagy betű hibával mondják.*”

Az alacsony társadalmi elismertség ellenére rejtett presztízse van a nyelvjárásoknak körükben, hiszen 51,6%-uk sajnálná, ha kivesznének ezek a változatok. A következőkkel indokolták véleményüket: „*Akkor semmi sem lenne jellegzetes.*”, „*Mi lenne velünk!*”

Azok indoklásából, akik a nemet jelölték ennél a kérdésnél, érződik valamilyen negatív élmény hatása: nem sajnálná, mert: „*Nem kedvelik nagyon azokat, akik úgy beszélnek*”, „*legalább mindenki szépen vagy csúnyán beszélne, nem volna mindkettőtől egyszerre*”, „*sokkal szebb a nyelv, ha tisztán és tájszólás nélkül beszélnek.*”

Az eredményeket látva megállapíthatjuk, hogy bár a nagydobronyi tanulók érzékelik, tudatában vannak annak, hogy lakóhelyük nyelvhasználata jelentősen eltér a környező településektől, társaikhoz hasonlóan vélekednek a nem köznyelvi változatokról: ők is igyekeznek elhatárolódní ettől. Nagy arányban vallják azt, hogy náluk beszélnek nyelvjárásban, viszont jóval kevesebben mondják, hogy ők is ismerik anyanyelvüknek ezt a változatát. Az ő válaszaikban is érződik azoknak az előítéleteknek a hatása, amelyek széleskörűen elterjedtek a magyar nyelvterületen a nem köznyelvi változatokkal szemben.

Pedig a különböző nyelvváltozatok, megmaradásában kiemelt fontosságú a pozitív, funkcióelkülönítő attitűd, tudatos nyelvhasználat. Azt a tényt kell széles körben terjesztenünk, hogy egy ember, egy közösség a gyakorlatban nem csak nyelvből, de nyelvváltozatból is birtokolhat, használhat egyszerre többet is. Hiszen amellet, ha valaki elsajátítja a magyar köznyelv normáit, nem kell elfelednie anyanyelvváltozatát sem. Mert bizonyos helyzetekben jóval kényelmesebb, sőt, eredményesebb azt használunk. Első évfolyamos főiskolai hallgatókat kérdezve ugyanerről a témáról, egy nagydobronyi diáktól a következő választ kaptam: „*Nagydobronyban a palóc nyelvjárás jellemzői megfigyelhetők. Én is ismerem, és akarva akaratlanul is használom, de ezt nem is bánom. Többnyire otthon, de van úgy, hogy itt, Beregszászban is észrevehető.*” Ez a felismerés, elismerés, vállalás lehet az alapja a megfelelő szintű

kettősnyelvűség kialakításának. Hiszen a különböző nyelvváltozatokat, nyelvjárásokat azzal őrizhetjük meg, ha használjuk. S ahogy büszkék vagyunk dédszüleinktől örökölt értékes tárgyainkra, ugyanúgy büszkék lehetünk erre az értékre is. S lehet, hogy nem minden nagyszülő őrizte meg a régi szöveget, régi bútordarabot, de anyanyelvjárását igen. S ez nem szégyellnivaló.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Balassa József (1891). *A magyar nyelvjárások osztályozása és jellemzése*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
2. Balogh Lajos (1991). Palócok a Kárpátalján? In: Hajdú Mihály–Kiss Jenő szerk., *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára*. Budapest. 63–66.
3. Balogh Lajos (2013). Emlékek, töredékek. *Magyar Nyelv* 109: 462–469.
4. Benkő Loránd (1956). Az *á-ā* „labializáció” eredete. In: Bárczi Géza–Benkő Loránd szerk., *Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 81–89.
5. Beregszászi Anikó–Márku Anita (2003). A kárpátaljai magyar középiskolások nyelvhasználatáról. In: Csernicskó István szerk., *A mi szavunk járása*. Ungvár: PoliPrint. 179–207.
6. Csernicskó István (1998). A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján). Budapest: Osiris Kiadó.
7. Csernicskó István (2004). Valóban különleges-e a (fiatal) nagydobronyiak nyelvjárása? In: P. Lakatos Ilona–T. Károlyi Margit szerk. *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere*. Budapest: Tinta Kiadó. 126–129.
8. Csernicskó István és Márku Anita szerk. (2007). *Hiába repülsz te akárhová... Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. Ungvár: PoliPrint.
9. Henkey Gyula (1994). Nagydobronyi magyar őslakosok etnikai embertani képe. *Magyarság és Európa* 1994/6: 46–62.
10. Horger Antal (1934). *A magyar nyelvjárások*. Kókai Lajos kiadása, Budapest.
11. Horváth K[Atalin]. I. 1976. *A kárpátontúli magyar nyelvjárások magánhangzó-rendszere*. Uzshorod.
12. Imre Samu (1963). Hol beszélnek legszebben magyarul? *Magyar Nyelvőr* 87: 279–283.
13. Juhász Dezső 2001. A nyelvjárás régiók. In: Kiss Jenő szerk., *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest. 262–316.
14. Lakatos Katalin: *Kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudata és attitűdje*. Budapest, 2010, ELTE BTK, PhD-értekezés.
15. Lehoczky Tivadar 1900/2014. Beregmegye. In: *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képeiben. Magyarország VI. kötete. Felső-Magyarország (II. rész)*. Magyar Királyi Államnyomda, Budapest. 417–434.
16. Menyhárt József–Presinszky Károly–Sándor Anna (2009). *Szlovákiai magyar nyelvjárások*. Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra.
17. MNyA. = Deme László–Imre Samu szerk. 1968–1977. *A magyar nyelvjárások atlasza* 1–6. Akadémiai Kiadó, Budapest.
18. Móricz Kálmán (2016). *Nagydobronyi*. Harmadik, bővített kiadás. HTSART, Budapest.
19. N. Fodor János (2011). A körögyi nyelvjárás nyelvföldrajzi tanulságai. In: Szoták Szilvia szerk., *Magyar nyelv és kultúra a Kárpát-medencében*. Gramma Nyelvi Iroda – UMIZ – Imre Samu Nyelvi Intézet, Dunaszerdahely – Alsóőr. 62–73.
20. Tóth Imre (1987). *Ipoly menti palóc tájszótár*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 176. Budapest.
21. Tóth Péter (2016). Aberegrákosi, nagydobronyi és kajdanói nyelvjárás gyökereiről. Megjelenőben a VI. Dialektológiai Szimpozium kötetében.
22. Törös Béla (1910). *A beregszászi nyelvjárás*. Athenaeum, Budapest.

Наукове видання

ACTA ACADEMIAE BEREKSASIENSIS

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Том XVI

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

Матеріали подані мовою оригіналу

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР *І.Орос*
ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА *С.Черничко, М.Сюсько*
ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР *І.Пенцкофер*
ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР *І.Силадій*
КОРЕКТУРА *І.Варцаба, О.Кордонець, М.Левринц*
ВЕРСТКА *В.Товтін*

Видавництво ТОВ «РІК-У»

Підписано до друку 26. 09. 2017 р.
Формат 70x100/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. аркушів 19,97. Наклад 300.

Віддруковано з оригіналів

Адреса редакції:
90202 Берегово, пл. Кошута, 6,
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці ІІ
Тел.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua